

Cahide Sonku:

Adı bütün çocukluğum boyunca, benim için bir efsane olan Cahide Sonku'yu ilk kez, Küçük Sahne'de, Haldun Dormen yönetimindeki bir oyunda görecektim. Soğuk bir kış günüydü, Küçük Sahne'ye gittik. Fakat Cahide Sonku oynamadı ve sanırım, Küçük Sahne'yle ilişkisi başlamadan sona ermişti. Ya da bu ilişki bölük pörçük, biraz daha sürüklenecekti. Haldun Dormen, yıllar sonra yayımladığı anılarında bu, Cahide Sonku'nun tiyatroya dönüş öyküsüne biraz da acımasız sayılabilecek bir yorumla eğildi: Arkadaşları yardım etmişlerdi; gelelelim bir dönemin ünlü oyuncusu Cahide Sonku, artık iyiliği, yardım-severliği anlamayacak kadar çöküşün tutsağıydı...

Cahide Sonku'nun kişisel çöküş serüveni üzerine bugüne dek çok yazı yayınlandı Türk basınında. Kimisinde sinema yazarlarının' onur plaketini almaya gelmediğini okuduk, kimindeyse bu plaketi Çiçek Pazarı'nın kuytu meyhanelerinde zilzurna sarhoş aldığını. Ağlayan, esrik, kendini bilmeyecek kadar dalıp gitmiş fotoğrafları basıldı. Herhangi bir 'yalıngöz' için Cahide Sonku düşmüş, mahvolmuş, toplumdasına kaymış eski bir oyuncuydu. Güzelliği yüzünden sı-

Ölüm ve Elmas

Selim ileri

navsız ünlenmiş, ama yerini de bir türlü sindiremediğinden yitip gitmişti.

Cahide Sonku: Oysa o bir efsane benim için. Son elli yılın en büyük ve en soylu çöküş efsanelerinden biri. Onun çöküşündeki karşılıklara dayalı ahlâk, elbette, 'sinema yazarları deneklerinin' onur plaketlerine de, tiyatroların şaşmaz oyun saatlerine de, provalara, ezberlere, alkışlara da dudak bükmeliydi. Ve buğulu bir güzellik, ancak Çiçek Pazarı'nın kuytu meyhanelerinde kendine yepyeni bir ahlâk yaratabilirdi. Sanırım, öyle de oldu.

1969 ilkyazında, Naci Çelik'in babası Ebazer Berksoy'un Balo

Sokağı'ndaki Yeşilçam Eczanesinde otuyordum. İçeriye uzunca boylu, dolgun vücutlu, ama yüzünün, hem de makyajsız yüzünün çizgileri hâlâ incecik bir kadın girdi. Lâcivert giysili, orta yaşı aşkın bu kadın telefon edecekti. Onu nereden tanıdığımı ise, telefondaki konuşmadan öğrenecektim:

— Yeni Komedi Tiyatrosu mu? (...) beyle görüşmek istiyorum. Ben Cahide Sonku; beyefendi. Size yedi yüz lira borcum vardı. Demin denkleştirdim. Birini gönderirseniz.

Küçük Sahne'deki oyuna kimbilir hangi kural dışı nedenlerle çıkmayan Cahide Sonku'yu ilk böyle gördüm. Sonra bir kez daha. Fotoğrafları, "Beklenen Şarkı" filmi belleğimdeydi. Ama onu ilk böyle gördüm. Omuzlarını vizon bir etol örtmüyordu.

Üç dört yıl önce, yine Beyoğlu'nun arka sokaklarında, hayli geç saat ve bir eğlenti gecesinden dönerken:

Oradaydı Cahide Sonku. Yüzünün çizgileri hâlâ incecik, ama teni paralanmışçasına. Sağ elinde mavi ispirto şişesi vardı; sol eliyle de dudakları arasındaki bekçi düdüğünü tutuyordu. Birkaç kez uzun uzadıya çaldı o bekçi düdüğünü.

Sabaha karşı kime sesleniyordu, neye isyan ediyordu, onu, ne ya da neler toplum yaşamından bunca uzaklaştırmış, iğrendirmişti! Bir daha da görmedim zaten. Hem, saklamaya ne gerek var: Çiçek Pazarı'nın kuytu meyhanelerinde rastlasaydım Cahide Sonku'ya, vebadan kaçır gibi... Kendimin neme ne bir sıçan olduğunu unutup üstelik.

Doruktan düşüşe geçiş miydi bütün bunlar? Sıradan bir alkolizm olayı? Galiba işin içine uyuşturucu madde alışkanlığı da karışıyor. Bir de böylesine karmaşık yazılmış sayfası var Cahide Sonku'nun. Bir dışgörünüm, iyice yanıltsatıcı.

Çünkü onun bize ölümsüz güzelliği simgeleyen fotoğrafları, bu düşüş olayının ardında, toplumumuzun yerleşik değer yargılarına karşı çıkan bir tavır da barındırıyor. O kadar güzel, o kadar anlamlı bir kadının yaşamında çöküşün, mavi ispirto şişelerinin ve bekçi düdüğünün yeri olabilir miydi hiç; söz konusu kadın, güzelliğin ve fizik anlamın bu toplumda ne yüksek bir ücretle satın alındığından iğrenmeseydi.

Dahası, koşullar, Cahide Sonku'nun güzelliğine de ölümlü elması aynı anda sunmuşlardı. Yine çocukluğumun olağanüstü yaşantı masallarından biri, bu görkemli kadının, ününün doruğundayken Kervansaray'a nasıl geldiğine dair. Kervansaray'ın da herhalde en parlak günleri. Cahide Sonku, Demokrat Parti'nin kolladığı işadamlarından İhsan Doruk'la evlidir o sıralar. Kervansaray'ın kapısında duran lüks, kuyruklu, Amerikan yapımı arabadan; saçındaki toka da, sırtındaki tuvalet de, ayakkabısındaki işlemeler de hep elmas ışıltılı bir kadın iner: Cahide Sonku. İstanbul 'sosyetes'i, o elmas ışıltıların sahibi taşlardan fıskırdığını konuşacaktır günlerce. Boğaz'da zevksiz heykellerle bezeli bir ev, yine yıllar sonra gösterilecek, oranın Cahide Sonku'nun 'malı' olduğu belirtilecektir.

Ama elmas tuvaletli kadın, bütün bunları har vurup harman savurmuş, peri masalını tersyüz etmiştir. Herhalde ölümlü elması yanyana gördükten sonra, ikincisini harcayıp, tüketip, ilkinde aramıştı başka bir güzelliği. Ve bunun gizli bilinci, bizim için hâlâ bir bilmece niteliğinde: Sadece 65 yaşında toprağa karışan buğulu güzellik, son fotoğraflarında taşıdığı isyankâr ahlâkın bütün pahasını da çoktan ödemişti. Oysa Cahide Sonku parasıyla puluyla, alko-

lizmiyle, kimbilir daha nice gizli zaafıyla, güzelliğinin yarattığı sonsuz boşluk duygusuyla ayakta kalabilir, çeşitli dönemlerde ödülleri kazanır, o ödülleri de sivri topuklu ayakkabıları üstünde dimdik durarak almaya gidebilirdi... İsteseydi. Ama Cahide Sonku, bir kez istememişti.

Bile bile çökmek gibisinden bir ahlâkı; koşullar ne olursa olsun, herkesin yükselmek, daha da yükselmek, büsbütün yükselmek, ihanet niteliğinde de olsa yükselmek, ölüm

döşegindeyken de yükselmek istediği bir toplumda ancak çağdaş mhyte'ler taşıyabilir ve Yeşilçam Eczanesi'nden yedi yüz lira borcu için telefon eden, bir zamanlar tepeden tırnağa elmaslar içinde Keransaray'a gelmiş olan ünlü oyuncu, ancak güzelliğinin içerdığı bir görkemle, yaşadığı dünyanın yükseliş ihtirasına isyan ediyordu.

Brecht, Rimbaud'un "Sarhoş Gemi" sini okuduğunda, şiiri yetkin bir bilincin nasıl değerlendireceğini düşünmüş, anlarda böyle yazıyor. Ve deniyor ki, Brecht, o şürde kapitalizme isyan eden serseri bir ruhun sancılarını duyumsamış. Cahide Sonku'nun kendisi, kişisel yaşamı adına umutsuz, umarsız görünen serüvenine bir kez daha dönüp baktığımızda, elde ettiği bütün maddî olanakları bozuk para yerine koyan bu insanın, kimbilir ne çok şeye başkaldırdığını şiddetle duyumsuyoruz. Batıda yaşasaydı, herhalde Greta Garbo'dan da güzel ve yetenekli olduğunu sinema tarihleri yazacaktı. Ama şimdi benim aklıma, Cahide Sonku için, Yakup

Kadri'nin "Kiralık Konak" ta Seniha'ya söylediği şu unutulmaz sözler geliyor yalnızca: "Nafile, başını sallama! Benden belki nefret bile ediyorsun! Sana demin vücudumun güzel taraflarını gösterirken beni seviyordun. Fakat, ne vakit ki, hayatımın çirkin taraflarını göstermeye başladım, benden tiksindin. Genç iken ve güzelken vücudu soymak iyidir, fakat hiçbir yaşta ruhu soymaya gelmez, ve herkes önünde, hattâ kendi önümüzde bile daima giyimli durmalıdır." Cahide Sonku burada, acılar ve kaptisler ortasında, bin ayrı çeşit ruh soyunuşuyla sarmaşdolaş yaşadığından, yazılmamış bir roman kadar ince kaldı.

Bu, kırıldıkça yükselen, toplumun değer yargıları önünde alçaldıkça o değer yargılarının ikiyüzlülüğünü simgeleyen görkemli yaşantı, en güzel birkaç fotoğrafla daha birkaç gün basınımları ilgilendirecek, hep de ölümden önceki çökük yüzüyle yanyana. Dün neydi, bugün ne oldu meseli. Mesel'e inanacak olursak, hayatımızı ayakta tutacak maddî çıkarlarımızı, ne pahasına olursa olsun kollamamız gerekiyor. Ama Cahide Sonku'nun büyük yaşamı, yine de tersini söyleyecek. Derler ki, o güzel kadın, bir gece Kervansaray'a tepeden tırnağa elmas ışıltısıyla gelip...

Yüreğın duyarlığı, Cahide Sonku'yu da yıllarca beklediğimiz şarkılardan biri gibi bağına basıyor. Ve bazı bakımsız otel odalarından, o yedi yüz liralık borç için inanılmaz 'kazanç' öykülerinden söz açılacaktır. Ama Siren'lerin şarkıları da gemicileri ölüme çağırırmiş. Üstelik bakımsız otel odalarında Cahide Sonku'nun, dimdik ayakta durmayı 'başarmış' seksenlik bir hanımefendi inceliğiyle ödül kabul edemeyeceği, daha doğrusu etmeyeceği öylesine açık ki; ölümden sonra yazılıp çizilen doruklu düşümlü yaşam çizelgesi, olsa olsa bir dışgörünümün ifadesinden ibarettir. Büyük çöküşlerin, seçilmiş bilinçli intiharların anlamı da her türlü aşağılık ve aşağılayıcı konformizme hayır demekle eş anlamlı değil mi?

Çevresindeki birçok kadın gibi elmaslarını, zümrütlerini, vizon ve astragan kürklerini koruyabilirdi Cahide Sonku. O zaman mavi ispirto yerine, buzlu beyaz şarap içecekti. Serveti elverişliydi. Ama...

Gerisi pek önemli değil. Cahide Sonku, henüz kavrayamadığımız fırtınalı kişiliğiyle, ışıklar, buğular, aylalar içinde, tam da pembe-beyaz baharlar açarken öldü.

